

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

“Затверджено”
Заступник ректора

Проф. І.П.Гладкий

“___” _____ 2012 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

з дисципліни: **«Управління витратами»**
(за вимогами кредитно-модульної системи)

В галузі знань – 0305 «Економіка та підприємництво»
за напрямом підготовки – 6.030504 «Економіка підприємства»

Робоча програма складена к.е.н., доцентом кафедри економіки підприємства Благою В.В. на основі освітньо-професійної програми для галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» та навчального плану за напрямом «Економіка підприємства» та професійною спрямованістю на спец. «Економіка підприємства» (набір 2010 р).

Робоча навчальна програма розглянута на засіданні кафедри економіки підприємства (протокол № 1 від «31» серпня 2012 р.)

Завідувач кафедрою

економіки підприємства, д.е.н., проф.

І.А. Дмитрієв

Схвалено Радою (методичною комісією) ФУБ

Протокол № __ від " __ " _____ 2012 р.

Голова Ради (методичної комісії)

факультету управління та бізнесу, д.е.н., проф.

І.А. Дмитрієв

«УЗГОДЖЕНО»

Зав. випускової кафедри, д.е.н., проф.

І.А. Дмитрієв

“ ___ ” _____ 2012 р.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(системний змістовий модуль)

1. Опис навчальної дисципліни

«Управління витратами»

Характеристика обсягів підготовки	Характеристика лекційного потоку	Характеристика навчального процесу
Загальний обсяг – 4 кредиту	Галузь знань: 0305 «Економіка та підприємництво»	Навчальний курс – циклу нормативних навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки бакалаврів
Усього годин – 144	Напрямок підготовки – «Економіка підприємства» за професійною спрямованістю на спец. «Економіка підприємства»	Рік підготовки 3-й
Усього блоків змістових модулів - 3	Освітньо - кваліфікаційний рівень – бакалавр.	Семестр навчання 5-й
Один блок змістових модулів – 48 годин	Кількість навчальних груп в потоці – 2	Кількість лекційних годин – 36
Усього змістових модулів – 12	Лектор, відповідальний за курс – к.е.н., доцент Блага Вікторія Вікторівна	Практичні і семінарські заняття, годин – 36
Один змістовий модуль 11-12 годин		Самостійна робота, годин – 72
Всього аудиторних годин на тиждень – 4 години, (2 лекцій, 2 практичних занять).		Модульний контроль (модульна контрольна робота) Підсумковий контроль (5-й семестр - інтегрований іспит).

2 Мета та завдання

Навчальна дисципліна «Управління витратами» відноситься до циклу нормативних навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки бакалаврів за напрямом «Економіка підприємства» та професійною спрямованістю на спец. «Економіка підприємства».

Предметом навчальної дисципліни є процес цілеспрямованого закономірного формування витрат за їх видами, місцями та носіями за постійного контролю рівня витрачання ресурсів і стимулювання економії.

Метою викладання дисципліни є набуття теоретичних та відпрацювання практичних навичок формування витрат за видами, центрами відповідальності та носіями для мінімізації їх рівня та обґрунтування оптимальних господарських рішень.

Згідно мети, основні завдання дисципліни полягають у формуванні знань, вмінь та уявлень згідно предмету дисципліни.

Після вивчення дисципліни майбутній бакалавр повинен

Знати:

- Загальну характеристику витрат;
- Систему управління витратами;
- Формування витрат за місцями і центрами відповідальності;
- Методичні основи обчислення собівартості окремих виробів;
- Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів;
- Аналіз системи «витрати—випуск—прибуток» як інструмент обґрунтування виробничо-маркетингових рішень;
- Оптимізацію операційної системи підприємства за критерієм витрат.

Вміти:

- Виявляти фактори, що зумовлюють рівень витрат;
- Оцінювати систему управління витратами;
- Виявляти витрати за місцями і центрами відповідальності;
- Розраховувати собівартість окремих виробів;
- Здійснювати контроль витрат;
- Аналізувати систему «витрати—випуск—прибуток»;
- Оптимізувати операційну систему підприємства.

Мати уявлення. Будь-яка діяльність, передусім виробнича, потребує витрат ресурсів. Від рівня операційних витрат істотно залежать ефективність функціонування підприємства та його конкурентоспроможність. Тому управління витратами є важливою функцією економічного механізму кожного підприємства. На підприємстві спеціалісти економічного профілю повинні самі формувати систему управління витратами, опрацьовувати методичну базу планування, обліку витрат, калькулювання продукції тощо. Тому дисципліна «Управління витратами» посідає важливе місце у підготовці фахівців з економіки та підприємництва. Вона тісно пов'язана з такими дисциплінами, як «Економіка підприємства», «Внутрішній економічний механізм підприємства», «Бухгалтерський облік», «Фінансовий менеджмент».

Проведення практичних занять та організація самостійної роботи студентів забезпечує формування необхідних вмінь та уявлень про теоретичні положення та практичні підходи в галузі управління витратами на підприємстві.

3 Зміст навчальної програми

Вступ

Навчальна дисципліна «Управління витратами» читається для підготовки бакалаврів в галузі знань 0305 – «Економіка і підприємництво», за напрямом підготовки 6.030504 «Економіка підприємства».

Загальний обсяг дисципліни становить 4 кредити (144 год.), відповідно до чого структура дисципліни складається з наступних елементів: загальна кількість блоків змістових модулів – 3 (один блок змістових модулів – 48 год.); усього змістових модулів – 12 (один змістовий модуль – 11-12 год.).

Зміст дисципліни враховує знання студента попередніх предметів – «Економіка підприємства», «Економічна теорія». У подальшому, отримані знання з дисципліни, будуть використані при вивченні таких дисциплін, як «Фінансовий менеджмент», «Внутрішній економічний механізм підприємства», «Планування і контроль на підприємстві», «Бухгалтерський облік», «Маркетинг», курсовому та дипломному проектуванню.

Формування системи знань студентів з дисципліни «Управління витратами» здійснюється шляхом проведення лекцій у їх сполученні з СРС. Самостійна робота студентів здійснюється в поза аудиторний час та складається з вивчення літературних джерел, матеріалу лекцій та практичних занять, виконання практичних завдань.

Поточний контроль здійснюється на лекціях у формі опитування; на практичних заняттях - опитування, діалогу, групового обговорення тематичних питань, самостійної та контрольної роботи; модульний контроль здійснюється у формі модульної контрольної роботи.

Підсумковий контроль з дисципліни – інтегрований іспит.

Блок змістових модулів (розділ) №1.

Система управління витратами.

Змістовий модуль 1. Загальна характеристика витрат

Поняття «витрати». Витрати як процес формування і використання ресурсів. Різновиди витрат. Витрати у натуральному і грошовому вимірі. Грошові видатки і витрати, що формують вартість продукції. Витрати і собівартість продукції. Класифікація витрат і її практичне значення. Різноманітність витрат і їх групування за певними ознаками. Сумарні витрати підприємства і витрати на одиницю продукції. Середні та граничні (маржинальні) витрати. Прямі та непрямі витрати. Змінні та постійні витрати, їх різновиди, методи розмежування їх. Регульовані та нерегульовані витрати для певного рівня управління. Явні та неявні (альтернативні) витрати. Практичне застосування класифікації витрат в управлінні їх динамікою і прийнятті господарських рішень. Структура витрат і фактори, що її визначають. Різні напрями визначення структури витрат та їх практичне значення. Видова (елементна) структура витрат, її особливості в різних галузях економіки. Вплив співвідношення прямих і непрямих витрат на точність калькулювання. Структура витрат залежно від їх реакції на масштаби ділової активності, використання її для обґрунтування підприємницьких рішень. Зміна структури витрат під впливом технічних, організаційних, економічних факторів.

Змістовий модуль 2. Система управління витратами

Функції і побудова системи управління витратами. Управління витратами як процес цілеспрямованого формування витрат за їх видами, місцями і носіями за постійного

контролю їх рівня та стимулювання зниження. Важливість обґрунтування рівня витрат і контролю формування їх за центрами відповідальності. Функціональний аспект системи управління витратами: нормування, планування, облік, аналіз витрат, стимулювання їх зниження. Організаційна система управління витратами на підприємствах. Формування планових і фактичних витрат. Особливості обчислення планових і фактичних витрат, його роль в управлінні підприємством та обґрунтуванні господарських рішень. Управлінський і фінансовий (фіскальний) аспекти формування витрат. Зміст і порядок розроблення плану витрат, його нормативна база. Порядок обліку витрат і вдосконалення його згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. Витрати як база ціни і фактор прибутковості. Об'єктивна умова виробництва — відшкодування витрат виробника шляхом продажу продукції на ринку. Собівартість продукції як база ціни та її нижня межа. Особливості нижньої межі ціни у короткостроковому і довгостроковому періодах. Залежність прибутку від рівня витрат. Особливості впливу змінних і постійних витрат на величину прибутку. Мінімізація витрат, пов'язаних з основною діяльністю підприємства, — важливий фактор забезпечення його прибутковості.

Змістовий модуль 3. Внутрішні ціни та методи їх формування

Функції внутрішніх цін на підприємстві. Необхідність використання та функції внутрішніх цін. Методи формування внутрішніх цін: визначені за ринковими цінами; на базі фактичної ціни кінцевої продукції; на договірній основі; на основі витрат виробництва; комбіновані. Внутрішні ціни як інструмент організації внутрішньовиробничих відносин. Додані витрати підприємства. Розрахунки внутрішніх цін в залежності від форми функціонування внутрішнього економічного механізму.

Змістовий модуль 4. Основні завдання для СРС за змістовими модулями № 1, 2, 3.

1. Зміна структури витрат під впливом технічних, організаційних, економічних факторів.
2. Зміст і порядок розроблення плану витрат, його нормативна база.
3. Додані витрати підприємства.

Модульний контроль за змістовими модулями 1-4 (заліковий модуль №1) здійснюється у формі модульної тестової роботи.

Блок змістових модулів (розділ) №2.

Контроль витрат.

Змістовий модуль 5. Формування витрат за місцями і центрами відповідальності

Місця витрат і центри відповідальності. Поняття «місця витрат». Ієрархічна структура місць витрат на підприємстві. Центри відповідальності за витрати (центри витрат) і центри прибутку. Мета диференціації витрат за місцями їх формування і центрами відповідальності: контроль витрат, персоніфікація відповідальності за їх рівень, підвищення точності обчислення витрат за їх носіями. Вимоги до організації центрів відповідальності: гомогенність результатів, можливість однозначного обчислення витрат, наявність персональної відповідальності за регульовані витрати. Функціональний і територіальний критерії організації центрів відповідальності. Кошториси підрозділів. Склад витрат в місцях їх формування різного ієрархічного рівня. Прямі та загальні, регульовані та нерегульовані витрати підрозділів. Методика складання кошторисів підрозділів різного функціонального призначення: основних (дільниць, цехів), допоміжних, обслуговуючих. Особливості кошторисів виробничих підрозділів за напівфабрикатного і безнапівфабрикатного методів обчислення витрат. Ціни на продукцію і послуги

внутрішньокоопераційних підрозділів, їх різновиди та умови застосування. Гнучкі кошториси підрозділів. Розподіл витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів за складання кошторисів. Взаємозв'язок підрозділів підприємства. Особливості діяльності допоміжних і обслуговуючих підрозділів, система їх зв'язків у формі надання взаємних послуг. Проблема розподілу витрат допоміжних і обслуговуючих підрозділів між підрозділами основного виробництва. Методи розподілу витрат: методи прямого, повторного розподілу, метод системи рівнянь. Особливості та сфера застосування окремих методів розподілу витрат допоміжних і обслуговуючих підрозділів.

Змістовий модуль 6. Методичні основи обчислення собівартості окремих виробів

Роль і методи калькулювання. Роль калькулювання в управлінні витратами. Калькуляційні одиниці (носії витрат) на підприємстві. Проектно-кошторисні, планові, нормативні, фактичні калькуляції, їх призначення і зв'язок. Залежність точності калькулювання від частки прямих витрат у загальній їх сумі. Калькулювання на основі неповних і повних витрат. Залежність методів калькулювання від особливостей виробництва продукції. Специфіка калькулювання в одно-, багатопродуктовому виробництві, у виробництві з комплексною переробкою сировини. Обчислення собівартості одиниці продукції в однопродуктовому, одно- і багатостадійному виробництві. Калькулювання у багатопродуктовому виробництві. Диференціація витрат на прямі та непрямі калькуляційні статті щодо кожної калькуляційної одиниці. Статті прямих витрат і методика обчислення їх. Проблеми розподілу непрямих (загальних) витрат між різними виробами. Бази розподілу непрямих витрат й умови застосування їх. Розподіл загальновиробничих витрат. Методи розподілу адміністративних витрат і витрат на збут у разі калькулювання за повними витратами. Калькулювання у комплексних (сумісних) виробництвах. Особливості підприємств з комплексною переробкою сировини. Основні та супутні продукти у комплексних виробництвах. Загальний технологічний процес і загальні витрати до моменту відокремлення продуктів. Прямі витрати на стадіях переробки окремих продуктів. Порядок розроблення калькуляцій. Проблема розподілу загальних витрат між спільно виготовлюваними продуктами. Методи такого розподілу і його суб'єктивний характер. Розподіл загальних витрат на основі єдиного натурального показника обсягу виробництва. Недоліки та обмеженість застосування цього методу. Метод розподілу витрат за допомогою індивідуальних коефіцієнтів розподілу загальних витрат. Прогнозування собівартості продукції на етапах її розроблення та освоєння виробництва. Відсутність нормативної бази для визначення собівартості продукції на етапах її розроблення та необхідність застосування методів приблизних обчислень. Параметричні методи визначення собівартості виробів та умови застосування їх. Методи: питомих показників, баловий, кореляційний, агрегатний. Застосування експертних оцінок і методу структурної аналогії собівартості. Залежність собівартості нових складних виробів від ступеня освоєння виробництва. Закономірність динаміки собівартості виробу на етапі освоєння виробництва, використання її для прогнозування рівня витрат.

Змістовий модуль 7. Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів

Облік і звітність як елементи контролю витрат. Роль контролю витрат у підтриманні режиму економії. Організаційна побудова системи обліку витрат і руху матеріальних цінностей. Диференціація і повнота обліку регульованих витрат за місцями їх формування. Оснащеність місць витрат засобами обліку безперервних ресурсів (електроенергії, води, пари, газу, стиснутого повітря тощо). Періодичність і форми звітності. Методи контролю витрат. Порівняння фактичних витрат з плановими. Умови порівнянності фактичних і планових витрат за певний період. Необхідність перерахування планових витрат на фактичний обсяг продукції. Особливості контролю рівня витрат за нормативної системи обліку (стандарт-кост). Облік та аналіз відхилень фактичних витрат від нормативних за центрами відповідальності. Стимулювання економії ресурсів. Необхідність стимулювання

відповідальності. Стимулювання економії ресурсів. Необхідність стимулювання персоналу підприємства щодо економного використання ресурсів і оптимальних витрат. Форми стимулювання залежно від величини економії, яку можна спрямувати на преміювання за зниження витрат. Розподіл премії між учасниками заходу з економії витрат.

7. Змістовий модуль 8. Основні завдання для СРС за змістовими модулями № 5, 6,

1. Особливості та сфера застосування окремих методів розподілу витрат допоміжних і обслуговуючих підрозділів.
2. Закономірність динаміки собівартості виробу на етапі освоєння виробництва, використання її для прогнозування рівня витрат.
3. Особливості контролю рівня витрат за нормативною системою обліку (стандарт-кост).

Модульний контроль за змістовими модулями 5-8 (заліковий модуль №2) здійснюється у формі модульної тестової роботи.

Блок змістових модулів (розділ) №3. **Аналіз системи «витрати—випуск—прибуток».**

Змістовий модуль 9. Аналіз системи «витрати—випуск—прибуток» як інструмент обґрунтування виробничо-маркетингових рішень

Сутність і передумови аналізу системи «витрати—випуск—прибуток» (CVP). Зв'язок витрат, обсягу виробництва (операційної діяльності) та прибутку. Економічне значення моделювання та аналізу цього співвідношення. Спрощена модель лінійних співвідношень за CVP-аналізу та графічна інтерпретація її. Показники, що обчислюються та аналізуються за CVP-аналізу. Розподіл витрат на змінні та постійні. Роль маржинального прибутку в аналізі та прийнятті рішень. Аналіз рівноваги та безпеки операційної діяльності. Вплив постійних витрат на прибутковість діяльності підприємства. Рівноважний (беззбитковий) обсяг операційної діяльності (виробництва). Визначення беззбиткового обсягу операційної діяльності у натуральному і грошовому вимірі. Беззбитковість і безпека діяльності підприємства та його підрозділів. Обчислення рівня економічної безпеки підприємства. Залежність прибутку від операційної активності та структури витрат. Значення управління прибутком і факторами його формування. Визначення рівня операційної активності (обсягу виробництва), що забезпечує цільовий прибуток. Залежність прибутку від операційної активності. Операційний ліверидж (важіль), визначення його та застосування в оперативному аналізі.

Змістовий модуль 10. Оптимізація операційної системи підприємства за критерієм витрат

Оптимізація запасів і матеріальних потоків. Роль матеріальних витрат у формуванні вартості продукції і прибутку. Витрати на поставку і зберігання матеріалів на складі, їх залежність від величини та інтервалів поставки. Втрати (неотриманий прибуток) через відволікання коштів у виробничі запаси. Мінімізація витрат на поставку і зберігання матеріалів через визначення оптимальних партій поставки і величини запасів. Методи оцінювання матеріалів у запасах за відпускання їх у виробництво, на продаж та іншого вибуття. Сутність та умови ефективного застосування методів оцінювання: за собівартістю перших надходжень (FIFO), за собівартістю останніх надходжень (LIFO), за середньозваженою і нормативною собівартістю, ідентифікованою собівартістю і ціною продажу. Адаптація операційної системи до зміни її завантаження. Необхідність відповідності структури і режиму роботи операційної системи певному обсягу діяльності. Мінливість ділової активності та потреба адаптації до нового рівня завантаження.

Експлуатаційні витрати як критерій адаптації операційної системи до зміни завантаження. Параметри, форми і механізм адаптації основного устаткування. Обґрунтування форми забезпечення операційної системи устаткуванням. Необхідність придбання устаткування у разі заміни його та розширення обсягу операційної діяльності. Альтернативи придбання устаткування — купівля (за рахунок власних коштів, кредиту), лізинг. Сумарні дисконтовані витрати як критерій вибору форми придбання устаткування. Обчислення поточних (дисконтованих) витрат за порівнянними альтернативними варіантами. Особливості обчислення лізингових платежів.

Змістовий модуль 11. Система та порядок планування

Система та зміст внутрішніх планів. Зовнішній та внутрішній аспекти планування діяльності підприємства. Зміст комплексного плану виробничих підрозділів в залежності від специфіки. Сутність техніко-економічного та оперативно-календарного планування.

Принципи і методи розроблення внутрішніх планів. Принципи планування: системності, участі, оптимальності, гнучкості. Методи планування в залежності від кінцевої мети : послідовне та синхронне планування; нормативний, факторний та динамічно-статистичний; балансовий та матричний; обчислення окремих варіантів та їх порівняння й економіко-математична оптимізація. Нормативна база планування. Норми і нормативи. Система техніко-економічних норм і нормативів використання матеріально-технічних, трудових і грошових ресурсів. Принципи раціональної організації нормативної бази підприємства. Методи розроблення норм і нормативів: розрахунково-аналітичний, дослідно-аналітичний і досвідно-статистичний.

Змістовий модуль 12. Основні завдання для СРС за змістовими модулями № 9, 10, 11.

1. Операційний ліверидж (важіль), визначення його та застосування в оперативному аналізі.
2. Особливості обчислення лізингових платежів.
3. Принципи раціональної організації нормативної бази підприємства..

Модульний контроль за змістовими модулями 9-12 (заліковий модуль №3) здійснюється у формі модульної тестової роботи.

Заключення

Особливість вивчення дисципліни «Управління витратами» полягає у набутті досвіду для праці на вітчизняних підприємствах, які нині перебувають на складному етапі реструктуризації та адаптації до ринкового середовища з урахуванням міжнародних вимог і правил. Так, запровадження нових положень (стандартів) бухгалтерського обліку, розроблених згідно із міжнародними стандартами, підвищує вимоги до кваліфікації спеціалістів економічного профілю. На підприємстві вони повинні самі формувати систему управління витратами, опрацьовувати методичну базу планування, обліку витрат, калькулювання продукції тощо. Отже, у навчальному процесі з підготовки бакалаврів цим питанням має приділятися належна увага. Актуальність вивчення дисципліни «Управління витратами» обумовлена необхідністю підготовки фахівців до планування, організації й здійснення самостійної науково-методичної роботи в галузі управління витратами при проведенні курсового та дипломного проектування. Дисципліна «Управління витратами» тісно пов'язана з такими дисциплінами, як «Економіка підприємства», «Внутрішній економічний механізм підприємства», «Бухгалтерський облік», «Фінансовий менеджмент».

4 Розподіл тем занять (за годинами та кредитами)

Перелік та назви змістовних модулів	Загалом на змістовий модуль, год/кредит	Лекцій	Прак. робіт	СРС
Блок змістових модулів №1. Система управління витратами				
Змістовий модуль 1. Загальна характеристика витрат	14 / 0,39	4	4	6
Змістовий модуль 2. Система управління витратами	14 / 0,39	4	4	6
Змістовий модуль 3. Внутрішні ціни та методи їх формування	14 / 0,39	4	4	6
Змістовий модуль 4. Основні завдання для СРС за змістовими модулями № 1, 2, 3, 4.	6 / 0,17	-	-	6
Блок змістових модулів №2. Контроль витрат				
Змістовий модуль 5. Формування витрат за місцями і центрами відповідальності	14 / 0,39	4	4	6
Змістовий модуль 6. Методичні основи обчислення собівартості окремих виробів	14 / 0,39	4	4	6
Змістовий модуль 7. Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів	14 / 0,39	4	4	6
Змістовий модуль 8. Основні завдання для СРС за змістовими модулями № 5, 6, 7, 8.	6 / 0,17	-	-	6
Блок змістових модулів №3. Аналіз системи «витрати—випуск—прибуток»				
Змістовий модуль 9. Аналіз системи «витрати—випуск—прибуток» як інструмент обґрунтування виробничо-маркетингових рішень	14 / 0,39	4	4	6
Змістовий модуль 10. Оптимізація операційної системи підприємства за критерієм витрат	14 / 0,39	4	4	6
Змістовий модуль 11. Система та порядок планування	14 / 0,39	4	4	6
Змістовий модуль 12. Основні завдання для СРС за змістовими модулями № 9, 10, 11, 12.	6 / 0,17	-	-	6
Інтегрований іспит				
ЗАГАЛОМ	144 / 4	36	36	72

5 Система оцінювання навчання студента (залікові модулі)

Зміст навчального матеріалу	Кількість годин	Обсяг трудовитрат студента (кредитів)	Форма контролю	Шкала оцінювання знань студента (бали)
Перший заліковий модуль за змістовими модулями 1-4	48	1,33	Модульні тестові роботи	(1...100)
Другий заліковий модуль за змістовими модулями 5-8	48	1,33	Модульні тестові роботи	(1...100)
Третій заліковий модуль за змістовими модулями 9-12	48	1,33	Модульні тестові роботи	(1...100)
Інтегрований залік				(1...100)
ЗАГАЛОМ	144	4		

6 Види, форми та методи навчання

Лекції, практичні заняття, консультації, самостійна робота студентів згідно табл. 4 «Розподіл змістових модулів», табл. 6 Тематика (план) практичних занять.

Тематика (план) практичних занять

Номер практичної роботи	Тема практичного заняття	Обсяг аудиторних годин
1	Загальна характеристика витрат. Різновиди витрат. Витрати у натуральному і грошовому вимірі. Грошові видатки і витрати, що формують вартість продукції. Витрати і собівартість продукції.	4
2	Система управління витратами. Формування планових і фактичних витрат, особливості їх обчислення.	4
3	Внутрішні ціни та методи їх формування. Розрахунки внутрішніх цін в залежності від форми функціонування внутрішнього економічного механізму.	4
4	Формування витрат за місцями і центрами відповідальності. Методика складання кошторисів підрозділів різного функціонального призначення: основних (дільниць, цехів), допоміжних, обслуговуючих.	4
5	Методичні основи обчислення собівартості окремих виробів . Обчислення собівартості одиниці продукції в однопродуктовому, одно- і багатостадійному виробництві.	4
6	Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів. Облік та аналіз відхилень фактичних витрат від нормативних за центрами відповідальності.	4
7	Аналіз системи «витрати—випуск—прибуток». Визначення беззбиткового обсягу операційної діяльності у натуральному і грошовому вимірі. Обчислення рівня економічної безпеки підприємства.	4
8	Оптимізація операційної системи підприємства за критерієм витрат . Мінімізація витрат на поставку і зберігання матеріалів через визначення оптимальних партій поставки і величини запасів. Методи оцінювання матеріалів у запасах за відпускання їх у виробництво, на продаж	4

Номер практичної роботи	Тема практичного заняття	Обсяг аудиторних годин
	та іншого вибуття.	
9	Система та порядок планування. Методи планування в залежності від кінцевої мети : послідовне та синхронне планування; нормативний, факторний та динамічно-статистичний; балансовий та матричний; обчислення окремих варіантів та їх порівняння й економіко-математична оптимізація.	4
Разом		36

7 Система оцінки знань студентів і шкала оцінок*

Оцінка в балах	Оцінка за нац. шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Критерії
90-100	Відмінно	A	"Відмінно" - теоретичний зміст курсу освоєний цілком , без прогалин, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, усі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані , якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до максимального
80-89	Добре	B	"Дуже добре" - теоретичний зміст курсу освоєний цілком , без прогалин, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, усі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального
75-79		C	"Добре" - теоретичний зміст курсу освоєний цілком , без прогалин, деякі практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані недостатньо , усі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками
67-74	Задовільно	D	"Задовільно" - теоретичний зміст курсу освоєний частково , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань, можливо, містять помилки
60-66		E	"Посередньо" - теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , багато передбачені програмою навчання навчальні завдання не виконані , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мініимального
35-59	Незадовільно	FX	"Умовно незадовільно" - теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мініимального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання)
1-34		F	"Безумовно незадовільно" - теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , усі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до якого-небудь значимого підвищення якості виконання навчальних завдань (з обов'язковим повторним курсом).

**Примітка. Згідно з наказом МОН України від 30.12.05 р. № 774 підсумкова оцінка знань з навчальної дисципліни визначається як середньозважена результатів засвоєння окремих залікових модулів в інтервалі (1... 100) балів. Розрахунок здійснюється за формулою*

$$B_{\text{д}} = \alpha_1 \cdot B_1 + \alpha_2 \cdot B_2 + \dots + \alpha_n \cdot B_n,$$

де B_i – кількість балів за рівень знань студента i -го залікового модуля;

α_i - коефіцієнт вагомості кожного залікового модуля.

Підсумкова оцінка трудовитрат студента за освоєння змісту навчальної дисципліни $K_{\text{д}}$ визначається як арифметична сума кредитів за всіма заліковими модулями, що засвоєні (K_i):

$$K_{\text{д}} = \sum_{i=1}^N K_i,$$

де $i = 1 \dots N$ - кількість залікових модулів;

K_i - трудовитрати (в кредитах) на засвоєння залікового модуля.

8 Методичне забезпечення

1.Робоча навчальна програма з дисципліни: «Управління витратами» (за вимогами кредитно-модульної системи) за напрямом 6.030504 «Економіка підприємства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//portal.khadi.kharkov.ua/](http://portal.khadi.kharkov.ua/)

2.Робочий план з дисципліни «Управління витратами» (за вимогами кредитно-модульної системи) за напрямом 6.030504 «Економіка підприємства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//portal.khadi.kharkov.ua/](http://portal.khadi.kharkov.ua/)

3.Блага В.В., Благой В.В. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи студентів з дисципліни «Управління витратами» для студентів напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//portal.khadi.kharkov.ua/](http://portal.khadi.kharkov.ua/)

4.Матеріали комп'ютерних презентацій лекційного курсу «Управління витратами» для студентів напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства» з використання мультимедійних засобів («Light pro»).

9 Література, рекомендована для самостійної роботи студентів

Законодавчі акти

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 42-43, ст.378. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=784-14>.

2. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 25, ст.195. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1602-14>.

3. Закон України «Про оплату праці» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 17, ст.121. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=108%2F95-%E2%F0>.

4. ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 13-14, N 15-16, N 17, ст.112 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

5. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 31, ст.268. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3480-15>.

6. ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 40-44, ст.356. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

Основна

1. Блага В.В. Управління витратами. Конспект лекцій для студентів денної форми навчання за спеціальністю 6.030504 – «Економіка підприємства» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//portal.khadi.kharkov.ua/](http://portal.khadi.kharkov.ua/)
2. Котляров С. А. Управление затратами. — СПб.: Питер, 2001. — 160 с.
3. Ананькина Е. А., Данилочкина Н. Г. Управление затратами. — М.: ПРИОР, ИВАКО Аналитик, 1998. — 64 с.
4. Голов С. Ф. Управленческий бухгалтерский учет. — К.: Скарбы, 1998. — 384 с.
5. Грещак М. Г., Гребешкова О. М., Коцюба О. С. Внутрішній економічний механізм підприємства. — К.: КНЕУ, 2001. — 228 с.
6. Управление затратами на предприятии: Учеб. / Под ред. Г. А. Краюхина. — СПб.: Издат. дом «Бизнес-пресса», 2000. — 276 с.

Додаткова

Блок змістових модулів №1

1. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет: Пер. с англ. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 2002. – 783 с.
2. Мних Є. В., Ференц І. Д. Економічний аналіз: Навч. посібник- Львів: "Армія України", 2000- 240 с.
3. Герасименко В.В. Ценовая политика фирмы. - М.: Финстатинформ, 1995. - 192с.

Блок змістових модулів №2

1. Фандель Г. Теорія виробництва і витрат: Пер. з нім. — К.: Таксон, 2000. — 521 с.
2. Экономический механизм управления развитием предприятий / И.В.Алексеев и др. - Львов: Світ, 1991.- 154 с.
3. Шим Д. К., Сигел Д. Т. Методы управления стоимостью и анализа затрат: Пер. с англ. — М.: Филинь, 1996. — 344 с.

Блок змістових модулів №3

1. Макаренко М.В., Махалина О.М. Производственный менеджмент: Учеб. пособие.- М.: приор, 1998. - 384 с.
2. Экономический механизм управления развитием предприятий / И.В.Алексеев и др. - Львов: Світ, 1991.- 154 с.
3. Мелкумов Я. С. Теоретическое и практическое пособие по финансовым вычислениям. — М.: ИНФРА-М, 1996. — 165 с.

Розробив

доцент кафедри економіки підприємства _____ В.В. Блага